

Projekt *Uczę historii i teraźniejszości* jest współfinansowany ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności w ramach programu *Szkoła uczyca się*.

I.15	SKĄD WIEMY, KIEDY DEMOKRACJA JEST RZECZYWIŚCIE DEMOKRACJĄ?	
I.15.1	Informacja dla nauczyciela	2
I.15.2	Przebieg zajęć	3
I.15.3	Karta pracy ucznia	5
I.15.4	Materiał pomocniczy	9
	Human Rights Watch Raport 2022/Iran [fragmenty]	9
	Wybrane cechy wskazujące, że współczesna demokracja liberalna nie jest fasadowa . .	10

KODY QR DO MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH

Kod QR nr 0.
Materiał pomocniczy.

Kod QR nr 1.
Zwiastun filmu „Prepolis”.

Kod QR nr 2.
Film „How does the political system in
Iran work?”

ZESZYT WOS

I.15 SKĄD WIEMY, KIEDY DEMOKRACJA JEST RZECZYWIŚCIE DEMOKRACJĄ?

I.15.1 INFORMACJA DLA NAUCZYCIELA

Zagadnienie szczegółowe _____	I.15
Materiały powiązane: _____	II.12 – uczeń charakteryzuje genezę i zasady islamizmu.
Temat _____	Skąd wiemy, kiedy demokracja jest rzeczywiście demokracją?
Czas realizacji _____	🕒 45 min.
Czego się dowiem? _____	Poznam przykłady demokracji liberalnej i autorytarnej Poznam czynniki wpływające na jakość demokracji.
Dlaczego się tego uczę? _____	Abym mógł/mogła zrozumieć różnicę między demokracją fasadową a pełną • Abym mógł/mogła zrozumieć, że demokracja to nie tylko akt wyborczy.
Metody pracy _____	• rozmowa nauczająca • analiza tekstów i filmów • dyskusja w grupach (w oparciu o podane teksty i pytania).
Wyposażenie / materiały _____	• kserokopie materiałów • dostęp do internetu • smartfony uczniów z dostępem do sieci • rzutnik multimedialny.
Działania poprzedzające lekcję 1:	Poproś młodzież o zapoznanie się ze zwiastunem filmu „Persepolis”: 🔗 https://www.youtube.com/watch?v=Pvdc5MVkkxU → Kod QR nr 1.

Kod QR nr 1.
Zwiastun filmu „Persepolis”.

I.15.2 PRZEBIEG ZAJĘĆ

Temat przewidziany na jedną jednostkę lekcyjną.

WSTĘP [🕒 5 min]

- Spytaj młodzież, czego dowiedziała się o sytuacji obywateli i o ustroju Iranu na podstawie zwiastunów filmu „Persepolis”. Zapytaj, co jeszcze wiedzą o tym państwie i jego mieszkańcach. W razie potrzeby odeślij do fragmentów Raportu Human

ROZWINIĘCIE [🕒 35 min]

- Podziel uczniów i uczennice na grupy (4–5-osobowe) i wyjaśnij, że ich zadaniem będzie zapoznanie się z krótkim filmem i zapamiętanie jak największej liczby informacji. Odtwórz film „How does the political system in Iran work?”:
👉 <https://www.youtube.com/watch?v=ZYWRi9HjgFo>.
Pamiętaj, by włączyć napisy, a potem w ustawieniach (kółko zębate na dole ekranu) – tłumaczenie automatyczne z języka angielskiego na polski [🕒 5 min]. → 📱 Kod QR nr 2.
- Po obejrzeniu filmu, poleć uczniom i uczennicom, aby wymyślili w grupach po jednym pytaniu dotyczącym zawartych tam informacji. Następnie zaproś młodzież do gry. Wytłumacz, że na początku swoje pytanie zadadzą uczniowie z pierwszej grupy, a pozostali zapiszą na kartce swoje odpowiedzi. Po odczytaniu zapisów te grupy, które udzieliły poprawnych odpowiedzi, otrzymają po punkcie. Jeśli nikt nie udzielił poprawnej odpowiedzi, wtedy punkt otrzyma grupa zadająca pytanie. Potem uczniowie z kolejnych grup zadają swoje pytania. Rundę możesz powtórzyć jeden raz [🕒 10 min].
- Po tej krótkiej rozgrzewce podziel uczniów i uczennice na nowe grupy i rozdaj im karty pracy. Poproś o wykonanie tej części → zadania 1.,

Rights Watch 2021/Iran → 📱 Kod QR do materiału pomocniczego.

- Przedstaw młodzieży cele lekcji w formie odpowiedzi na pytania: Czego się dowiem? / Dlaczego się tego uczę?

która dotyczy Iranu Zwróć uwagę młodzieży, że trudne pojęcia zostały wyjaśnione w → słowniczku [🕒 10 min].

- Następnie poproś, by spróbowali uzupełnić też część zadania dotyczącą współczesnej Polski. W razie potrzeby zezwól na skorzystanie ze smartfonów. Poleć uczniom, aby znaleźli Internetowy System Aktów Prawnych Sejmu RP (👉 <https://isap.sejm.gov.pl/>). W zakładce „Wyszukiwanie” znajdą okienko „Tytuł”, po wpisaniu „Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej”, uzyskają dostęp do dokumentu. Użycie skrótu Ctrl+f na klawiaturze pozwoli wpisać w pojawiającym się okienku poszukiwaną frazę. Podsumuj pracę grup na forum, a w razie potrzeby wskaż poprawne odpowiedzi [🕒 10 min].
- Po uzupełnieniu karty pracy poproś po kolei każdą z grup o omówienie jednej różnicy między ustrojami Islamskiej Republiki Iranu a Rzeczypospolitej Polskiej. Spytaj uczniów, co ich zdaniem sprawia, że ustrój Iranu trudno uznać za demokratyczny.

Zwróć uwagę uczniów na te elementy, które wskazywali jako niedemokratyczne w ustroju Iranu. Podkreśl, że sam fakt głosowania i przeprowadzania

Kod QR nr 0.
Materiał pomocniczy

Kod QR nr 2.
Film „How does the political system in Iran work?”

w kraju wyborów (tzw. demokracja wyborcza lub elektoralna) nie sprawia, że możemy uznać dany ustroj za demokratyczny, o tym decyduje wiele innych elementów, jak chociażby, kto i w jaki sposób może głosować oraz kandydować. Wyjaśnij uczniom pojęcie demokracji fasadowej, odnosząc się do elementów ustroju Iranu [🕒 5 min].

Opcjonalnie: Następnie poleć uczniom, aby w grupach wypisali jak najwięcej czynników świadczących o tym, że demokracja nie jest fasadowa.

ZAKOŃCZENIE [🕒 5 min]

- Nawiąż do pokazanego wcześniej zwiastuna filmu „Persepolis”. Zapytaj młodzież, czy ich zdaniem wprowadzenie pełnej demokracji w Iranie zmieni życie kobiet takich jak bohaterka filmu. A może te dwie kwestie nie mają ze sobą związku? Zachęć uczennice i uczniów do obejrzenia całego filmu.

Wpiszcie je na wspólną kartkę (albo na tablicy cyfrowej) i niech każdy zagłosuje na trzy najważniejsze jego zdaniem czynniki. Wybierzcie w ten sposób dziesięć kluczowych elementów dla prawidłowego funkcjonowania demokracji. Przykładowe czynniki wymieniono w materiale pomocniczym → ■■ Kod QR do materiału pomocniczego.

Kod QR nr 0.
Materiał pomocniczy

1.12.3 KARTA PRACY UCZNIĄ

ŹRÓDŁO 1. Piotr Hanaj, Bartłomiej Nowotarski, *Czy Iran jest już (semi)autokracją rywalizacyjną?* [fragmenty]

Gdy prawnicy islamscy spotykają się z nowym przypadkiem lub problemem, szukają analogii opisanej w Koranie¹ lub Sunnie². Z głębokiego mistycyzmu [...] wynika niewątpliwie przecząca szansom na demokratyzację wiara, że ajatollah (najwyższy autorytet teologiczny i znawca prawa koranicznego) dysponuje zdolnościami do kontaktu z ostatnim imamem, który według wierzeń [...] „ukrył” się gdzieś w świecie, aby zjawić się kiedyś i stworzyć jedno islamskie państwo. Zatem [ajatollah] to mediator między światem ludzi a światem nadprzyrodzonym. A to daje mu prawo do jedynej interpretacji prawa [...] oraz religijnego przywództwa. To właśnie wykorzystał Ajatollah Ruhollah Chomeini, pisząc konstytucję nowego państwa. To właśnie tam, i dlatego, zaproponował zrzeczenie się przez naród suwerenności³ na jego rzecz.

Teraz dokonamy krótkiego przeglądu kompetencji państwowych organów Islamskiej Republiki Iranu jako wyrazu szyckiego⁴ rygoryzmu religijnego. [...] [Piastujący] najwyższy urząd w państwie [Najwyższy Przywódca, Najwyższy Ajatollah, Przywódca Religijny] – zostaje powołany w drodze wyborów przez Radę Ekspertów, a wpływ na wybór ma pośrednio były ajatollah.

Iluzja demokracji polega na tym, że owa Rada Ekspertów jest wybierana w wyborach powszechnych. [...] Gdzie zatem znajduje się autokratyczna pułapka? W prawie i fakcie istnienia Rady Strażników, która selekcjonuje kandydatów do Rady Ekspertów. A o nominacjach do Rady Strażników zdecydował już poprzedni ajatollah – wspólnie zresztą z podporządkowanym sobie Sądem Najwyższym Republiki [...].

Najwyższy Przywódca ma bardzo liczne, wręcz nieograniczone kompetencje. Za swoje czyny odpowiada jedynie przed Bogiem. Posiada dużo większą władzę niż kiedyś szach⁵, ponieważ może kontrolować wszystkie organy państwowe. [...] W art. 109 irańskiej konstytucji zostają wyznaczone konkretne kryteria, jakie musi spełnić kandydat na to stanowisko. Po pierwsze, musi mieć odpowiednie wykształcenie

teologiczne i prawnicze, uprawnienia muftiego (mużmańskiego prawnika), określone prawa polityczne i społeczne, pewne zdolności przywódcze [...].

Władzą ustawodawczą w Iranie jest Majles, czyli odpowiednik parlamentu. [...] Jest to organ o bardzo ograniczonych kompetencjach, wręcz o fasadowym⁶ znaczeniu, tym bardziej że art. 86 konstytucji stanowi, że poszczególni posłowie ponoszą odpowiedzialność przed tym Zgromadzeniem. Ciężko zatem oczekiwać słów krytyki z ust osób, których kandydatury zostały zatwierdzone przez Radę Strażników podległą Najwyższemu Ajatollahowi. [...]

W rezultacie Rada Strażników wpływa na wynik wyborów, elektorat wybiera kandydatów z listy zatwierdzonej przez ten organ. Kryterium decydującym o zatwierdzeniu kandydatury są „przekonania osobiste i lojalność wobec systemu”. [...] Rada Strażników do 2005 r. odrzuciła kandydatury ponad 1000 osób znanych ze swoich proreformatorskich poglądów. [...] Szerokie uprawnienia Rady Strażników, wpływ na irańską legislację (tworzenie prawa) czy ich funkcję kontrolną, to tylko niektóre z cech stojących na przeszkodzie rywalizacyjności na wzór demokratyczny. W szczególności odnosi się to do Najwyższego Przywódcy, który, decydując o składzie Rady Strażników, domyka tę autokratyczną „kwadraturę koła”⁷.

[...] To, że jednak wybory się odbywają, czyni z Iranu hybrydę autokratyczno-demokratyczną, będącą oczywiście iluzją demokracji. Powstaje jednak ciekawe pytanie: czy nawet te fasadowe⁸ „demokratyczne” instytucje nic dla obywateli irańskich nie znaczą? A światowe przykłady hybryd ustrojowych wskazują, że one długo nie stoją w ewolucyjnym miejscu [tzn., że zmieniają się w kierunku demokracji lub dalszego odejścia od demokracji]. [...] Przewodnia ideologia wciąż istnieje, ale bardziej już jako utopia. W podejmowaniu decyzji coraz większe znaczenie ma racjonalność. [...] Pozostaje zatem pytanie: czy stan napięcia między konserwatystami z zaplecza ajatollaha Alego Chameneia a „Zielonym Ruchem” i resztą organizacji społeczeństwa obywatelskiego zasługuje na miano sytuacji rywalizacyjnej [...]. Na razie działacze Ruchu zachowują się bojaźliwie. Wszak należą do byłej rewolucyjnej elity roku

1979. [...] Nie ma, niestety, jak dotąd, rywalizacji na pozostałych scenach: medialnej czy parlamentarnej. Rzecz w tym, że dynamika rywalizacji może w kolejnych wyborach zmusić jedną ze stron do odwołania

się wprost do społecznego poparcia. A to może już zwiastować koniec „szyickiej republiki”. [...]

↪ Źródło: <https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=19024> [dostęp: 23.08.2022]

SŁOWNICZEK

1. **Koran** – święta księga wyznawców islamu. Do dziś, w wielu państwach, stanowi ona główne źródło prawa [prawo koraniczne – tzw. szariat].

2. **Sunna** – arab. przyjęty sposób postępowania; tradycja proroka Mahometa obejmująca jego spisane wypowiedzi oraz sposoby postępowania w różnych sytuacjach.

3. **Suweren** – podmiot sprawujący najwyższą, niezależną (suwerenną) władzę. W przeszłości określano w ten sposób władców, o których mówiono, że posiadają władzę pochodzącą od Boga. Współcześnie suwerenem są obywatele państwa, którzy dokonując wyboru władz – parlamentu, prezydenta

– udzielają im władzy. Zdolność obywateli do udzielania władzy organom państwa nazywa się „suwerennością ludu”.

4. **Szyici** – wyznawcy jednego z nurtów islamu, dominującego w Iranie.

5. **Szach** – tu, perskie określenie władcy.

6. **Fasadowy** – inaczej: fikcyjny, fałszywy, nieprawdziwy, pozorny.

7. **„Kwadratura koła”** – niewykonalne zadanie, nierozwiązywalny problem.

ŹRÓDŁO 2. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. (fragmenty)

W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny, odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego i demokratycznego stanowienia o Jej losie, my, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie podziеляjący tej wiary, [...] ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej [...].

Art. 87.

1. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia.
2. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są na obszarze działania organów, które je ustanowiły, akty prawa miejscowego.

↪ Źródło: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483> [dostęp: 23.08.2022]

Art. 100.

1. Kandydatów na posłów i senatorów mogą zgłaszać partie polityczne oraz wyborcy.
2. Nie można kandydować równocześnie do Sejmu i Senatu.
3. Zasady i tryb zgłaszania kandydatów i przeprowadzania wyborów oraz warunki ważności wyborów określa ustawa.

Art. 127.

1. Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany przez Naród w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym.
2. Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany na pięcioletnią kadencję i może być ponownie wybrany tylko raz.
3. Na Prezydenta Rzeczypospolitej może być wybrany obywatel polski, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych do Sejmu. Kandydata zgłasza co najmniej 100 000 obywateli mających prawo wybierania do Sejmu.

ZADANIE 1

Na podstawie analizy źródeł 1 i 2 uzupełnij tabelę.

1	Co jest źródłem prawa w państwie?	
	Islamska Republika Iranu	- -
	Rzeczpospolita Polska	- - - -
2	Kto jest suwerenem w państwie?	
	Islamska Republika Iranu	-
	Rzeczpospolita Polska	-
3	Kto wybiera głowę państwa?	
	Islamska Republika Iranu	-
	Rzeczpospolita Polska	-
4	Podaj dwa warunki, jakie musi spełnić kandydat na głowę państwa.	
	Islamska Republika Iranu	- - -
	Rzeczpospolita Polska	- - - -
5	Kto decyduje o zgłoszeniu kandydata na członka parlamentu?	
	Islamska Republika Iranu	-
	Rzeczpospolita Polska	-
6	Kto w głosowaniu wybiera członków parlamentu?	
	Islamska Republika Iranu	-
	Rzeczpospolita Polska	-

ZADANIE 2. PRACA DOMOWA

Wyjaśnij pojęcie „demokracja fasadowa” w odniesieniu do Iranu.

ZADANIE 3. PRACA DOMOWA

Napisz krótko, jak autorzy → źródła 1 oceniają szansę na rzeczywistą demokratyzację Iranu. Podaj dwa argumenty uzasadniające tę ocenę.

Ocena:

Argument 1:

Argument 2:

HUMAN RIGHTS WATCH RAPORT 2022/IRAN [FRAGMENTY]**Wybory prezydenckie 2021**

W wyniku wyborów w 2021 roku prezydentem został Ebrahim Raisi. Wybory, przed którymi bezpodstawnie zdyskwalifikowano kilkunastu jego kontrkandydatów, uznaje się za niewolne i niesprawiedliwe. Sama kandydatura Raisi'ego budzi wątpliwości z uwagi na oskarżenia o nadzorowanie przez niego masowych pozasądowych egzekucji więźniów politycznych w 1988 roku [których skalę i charakter kwalifikuje się jako zbrodnie przeciwko ludzkości].

Obrońcy Praw Człowieka i Działacze Społeczeństwa Obywatelskiego

W 2021 roku władze irańskie kontynuowały represje wobec obrońców praw człowieka i dysydentów [opozycjonistów], podczas gdy osoby poważnie łamiące prawa człowieka pozostawały bezkarne. Nękania i oskarżenia skutkujące wyrokami pozbawienia wolności objęły prawników, dziennikarzy, fotoreporterów, osoby związane z mediami, a także członków organizacji pozarządowych.

Wolność zgromadzeń i wypowiedzi

Władze irańskie poważnie ograniczyły wolność zgromadzeń i wypowiedzi. W ciągu ostatnich trzech lat państwowe siły bezpieczeństwa reagowały na masowe protesty, stosując bezprawnie siłę. Wobec protestujących dokonywano interwencji skutkujących niejednokrotnie śmiercią. Służby aresztowały tysiące demonstrantów.

Internet, dostęp do informacji i usług

Parlament Iranu przygotowuje projekt ustawy, która ma na celu nałożenie dalszych ograniczeń w dostępie do internetu. Projekt ten zawiera przepis, zgodnie z którym międzynarodowe firmy technologiczne zobowiązane są do posiadania w Iranie swoich prawnych przedstawicieli celem przestrzegania prawa i współpracy z władzami. Irańskie władze od dawna inwigilują [śledzą] użytkowników i ścigają ich za poglądy wyrażane w sieci oraz cenzurują przestrzeń internetową. Ta sama usta-

wa ma również zakazywać produkcji i dystrybucji narzędzi służących obchodzeniu cenzury (VPN) powszechnie używanych w Iranie w celu uzyskania dostępu do stron blokowanych przez władze.

Kara śmierci i chłosty

W Iranie nadal stosuje się karę śmierci. Według danych grup zajmujących się ochroną praw człowieka, w 2021 roku dokonano minimum 254 egzekucji. Zarzuty dotyczyły m.in. terroryzmu i przestępstw popełnionych w dzieciństwie. Zgodnie z obowiązującym kodeksem karnym, sędziowie mogą nie skazać na śmierć osób, które jako dzieci popełniły rzekome przestępstwo. Jednak kilka osób zostało ponownie osądzonych i skazanych na śmierć za przestępstwa, które miały popełnić jako dzieci. Prawo irańskie kwalifikuje takie czyny, jak „obrażanie proroka”, „odstępstwo [od wiary]”, związki osób tej samej płci, cudzołóstwo, picie alkoholu oraz niektóre przestępstwa związane z narkotykami [bez użycia przemocy] jako przestępstwa podlegające karze śmierci. Prawo przewiduje również karę chłosty za ponad 100 innych przestępstw, m.in. za „zakłócanie porządku publicznego”. Właśnie pod tym zarzutem skazano na karę chłosty osoby uczestniczące w antyrządowych protestach.

Sądownictwo i więziennictwo

Irańskie sądy regularnie nie zapewniają oskarżonym sprawiedliwego procesu. Prawdopodobnie część zeznań uzyskuje się w trakcie stosowania tortur. Osadzonym ogranicza się dostęp do porady prawnej oraz opieki medycznej. Władze dokonują aresztowań obywateli irańskich [niebędących z pochodzenia Irańczykami] pod zarzutem „współpracy z wrogim państwem”. Istnieją liczne doniesienia o niewyjaśnionych zgonach wśród osadzonych w irańskich więzieniach.

Prawa kobiet, prawa dzieci, orientacja seksualna, tożsamość płciowa

Kobiety podlegają dyskryminacji w sprawach osobistych związanych z małżeństwem, rozwo-

dem, dziedziczeniem i decyzjami dotyczącymi dzieci. Zgodnie z prawem, zamężna kobieta nie może uzyskać paszportu ani wyjechać za granicę bez pisemnej zgody męża, który może tę zgodę wycofać w dowolnej chwili. W świetle obowiązujących przepisów mąż ma prawo uniemożliwić żonie podjęcie pewnych zawodów, jeśli uzna je za sprzeczne z tzw. „wartościami rodzinnymi”. Irańskie prawo umożliwia zamążpójście dziewcząt w wieku 13 lat oraz zawarcie małżeństwa chłopcom w wieku 15 lat [za zgodą sędziego wcześniej]. Co najmniej pięć aktywników odbywa obecnie karę więzienia za uczestnictwo w pokojowych protestach przeciwko przymusowi noszenia hidżabu [chusta zasłaniająca włosy, uszy, szyję i część klatki piersiowej]. W Iranie nie ma przepisów dotyczących przestępstw z kategorii przemocy domowej. Zgłaszane projekty, nawet po ich ewentualnym zatwierdzeniu, nie przewidują kar dotyczących istotnych przestępstw. Prawo nie przewiduje karaniami rodziców i opiekunów za stosowanie kar cielesnych wobec dzieci. Nowo wprowadzone przepisy przewidują dalsze ograniczenia

w dostępie do antykoncepcji i aborcji. Seks pozamałżeński każe się chłostą w przypadku osób wolnych oraz śmiercią w przypadku zamężnych kobiet i żonatych mężczyzn. Stosunki seksualne osób tej samej płci są karane chłostą w przypadku kobiet i śmiercią w przypadku mężczyzn. Nie istnieją przepisy zabraniające dyskryminowania osób nieheteronormatywnych.

Mniejszości wyznaniowe, etniczne

Irańskie prawo nie stosuje wolności wyznania wobec wyznawców bahaizmu [władze dokonują aresztowań, odbierają firmy będące własnością bahaistów, zabraniają wstępu na uczelnie]. Dyskryminacji z powodów wyznaniowych doznają również sunnici [odmiana islamu – w Iranie dominują szyici]. Dyskryminuje się również z powodów etnicznych – Kurdów, Azerów, Arabów.

Tłumaczenie własne na podstawie: ↗ <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/iran> [dostęp: 10.07.2022]

WYBRANE CECHY WSKAZUJĄCE, ŻE WSPÓŁCZESNA DEMOKRACJA LIBERALNA NIE JEST FASADOWA:

- istnienie społeczeństwa obywatelskiego (aktywny udział obywateli w życiu społeczno-politycznym),
- poszanowanie praw obywatelskich i praw człowieka,
- praworządność (państwo jest państwem prawa),
- realny pluralizm polityczny (rzeczywisty system wielopartyjny),
- równość obywateli wobec prawa,
- rzeczywisty trójpodział władzy,
- wolność słowa i pluralizm medialny (istnienie mediów niezależnych od władzy),
- wyedukowane i świadome politycznie społeczeństwo.